

O MALTRATO INFANTIL

desde a perspectiva dos profesionais da educación

José Manuel Suárez Sandomingo
Dirección Xeral da Familia

INTRODUCCIÓN

A preocupación social polo problema dos malos tratos na infancia iniciouse hai uns 30 ou 35 anos. Os primeiros en analizar este problema foron algúns investigadores estadounidenses, ingleses e franceses. A repercusión dos seus estudos motivou que neses países se desenvolvese rapidamente unha sensibilización xeral polo tema no eido social e profesional.

Sen embargo, os comezos desta sensibilización non resultaron nada fáciles. En efecto, unha cuestión, que ata entón fora ignorada, por non dicir tacitamente negada, chegou a suscitar, ó saír á luz, un certo escándalo e preocupación entre os axentes sociais e os membros da comunidade.

Malia a todo, a denuncia dos malos tratos extremos deu lugar a unha conciencia social dos casos inter-

medios e das situacións que non sendo, en principio, consideradas como malos tratos, acabarían por recibir esta denominación.

DEFINICIÓN

No ano 1962, Kempe e outros definiron o maltrato físico infantil co nome de síndrome do neno golpeado, describíndoo deste xeito (1962, 17): "uso da forza física, de forma intencional non accidental, dirixido a ferir, mancar ou destruír un neno, exercido por parte do pai ou dalgunha persoa encargada do cuidado do menor"¹. Desde entón, o termo maltrato foi gañando novas connotacións, adscritas a outros eidos da vida do neno (psíquico, emocional, sexual, etc.).

Debido ás diferentes aportacións ó concepto de malos tratos nestes últimos anos, o campo das actuacións profesionais e de denuncia pública tamén

1. Kempe, Ch., e outros (1962): "The battered child syndrome", *Journal of American Medical Association*, 181, 17-24. A cita, que está en inglés no documento orixinal, traducímola ó galego por propia iniciativa e baixo a nosa responsabilidade.

augmentou. De feito, demándase unha maior responsabilidade dos pais e das institucións cara ós nenos, coa finalidade de mellora-la súa calidade de vida. Así, recollendo as diferentes consideracións feitas, podemos, nun senso amplo, defini-lo maltrato ou desatención grave tal como o fan Wasserman e colaboradores (1983)²: "situación que é a expresión final dun proceso de desestructuracións na interacción familiar. As formas crónicas ou permanentes, ás que dá lugar, inciden no desenvolvemento do neno, producíndolle desaxustes na súa personalidade e conducta."

Por outra parte, o profesor Pául Ochotorena (1987), nun estudio titulado "Maltrato y abandono infantil. Identificación de factores de riesgo", no que recolle a tese sociolóxica de Belsky (1980), sinala que o maltrato infantil supón a incardinación de múltiples interaccións entre o individuo, a comunidade e a cultura, na que están inmersos tanto a familia como o propio individuo. Neste sistema interactivo, Pául Ochotorena (1987, 37) explica as variables que interveñen no proceso do maltrato (Cadro 1).

Como se pode observar, os factores que motivan os malos tratos infantís son múltiples, e neles interveñen as variables sinaladas: neno, familia e comunidade, e mailo que engloba a todos eles, é dicir, a cultura ou modelo cultural adoptado pola sociedade na que viven. Sobre isto último, Belsky (1980, 330) di que "o maltrato infantil é unha consecuencia tanto da pro-

pia historia da infancia dos pais coma dos valores e prácticas da crianza infantil que caracterizan á sociedade ou subcultura na que o individuo, a familia e a comunidade se atopan inmersos".

Hai que dicir tamén que, aínda que se poden dar formas de maltrato diferenciadas (maltrato físico, maltrato emocional, abandono físico, abandono emocional ou abuso sexual), estas, na maioría dos casos, preséntanse como conxuntos formados por varios tipos de maltrato sobre un mesmo individuo; é dicir, pode haber maltrato físico e emocional ou abuso sexual, maltrato físico e emocional, etc. Isto supón que, na práctica, sexa difícil distingui-las situacións nas que se produce un só tipo de maltrato, e máis aínda establece-las consecuencias propiciadas por cada un deles.

Ademais dos catro tipos de maltrato clásicos (maltrato físico, abandono físico ou negligencia, abuso sexual, e maltrato emocional), poden designarse como tales a mendicidade, a corrupción, a explotación laboral e o maltrato prenatal dos menores. Este último ten que ver coa presenza, nos recién nados, de alteracións nos seus patróns normais de desenvolvemento, imputables ó consumo de drogas, alcohol, ou á falta de cuidados por parte da nai durante o embarazo. Sen embargo, non nos imos referir a eles cando tratémo-las circunstancias que rodean a súa detección e a intervención neles dos profesionais da educación, posto que os seus efectos non son de fácil percepción desde a escola.

2. Wasserman, e outros (1983): "Going beyond abuse: maladaptive, patterns of interaction in abusing mother/infant pairs", *Journal of American Academy of Child Psychiatry*, 22, 245-252.

DESENVOLVEMENTO ONTOXETÉTICO	MICROSISTEMA	ECOSISTEMA	MACROSISTEMA
<ul style="list-style-type: none"> • Historia de malos tratos. • Historia de desatención severa. • Rexeitamento emocional e falta de calor afectivo na infancia. • Ausencia de experiencia no coitado do neno. • Ignorancia sobre as características evolutivas do neno e as súas necesidades • Historia de desarranxo e ruptura. 	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Nai/Pai</div> <p>1) Problemas Psicopatolóxicos. Depresión. Alcohólico. Drogodependencias. 2) Falta de empatía. 3) Pouca tolerancia ó estrés. 4) Estratexias de coping desaxeitadas.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Neno</div> <ul style="list-style-type: none"> • Prematuro. • Baixo peso ó nacer. • Pouco extravertido. Apático. • Temperamento difícil. • Hiperactivo. <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Interacción Nai-Pai-Neno</div> <ul style="list-style-type: none"> • Desaxeitada. • Ciclo ascendente de conflito e agresión. <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Conflito marital</div> <ul style="list-style-type: none"> • Desaxeitada. • Ciclo ascendente de conflito e agresión. <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Nº de membros na familia</div> <p>Fillos non desexados.</p>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Traballo</div> <p>1) Desemprego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Falta de cartos • Destronamento • Autoestima • Estrés marital <p>2) Insatisfacción laboral. 3) Tensión no traballo.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Vecindade</div> <p>1) Illamento. 2) Falta de soporte social.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Clase social</div>	<p>1) Crise económica e enerxética. 2) Alta mobilidade social. 3) Tendencia á violencia. 4) Tendencia ó castigo físico na educación. 5) Actitude cara á infancia. 6) Actitude cara á familia, a muller, a paternidade-maternidade.</p>

O COMPROMISO DOS ENSEINANTES COA DEFENSA DOS DEREITOS DA INFANCIA

Unha das necesidades coa que se atopan os ensinantes que están en contacto directo coa infancia é a de saber detectar e resolver, do mellor xeito posible, os casos de malos tratos dos rapaces cos que traballan. Por iso, imos tratar de pór en claro algunhas dúbidas que aqueles teñen sobre este problema, e propoñerlles, así mesmo, unha serie de pautas de intervención. Con elas, poderán actuar con prontitude, seguindo as canles oportunas para acadala solución adecuada ó problema o máis rapidamente posible.

Os profesionais da educación engaden moitas veces a súa desesperanza á falta de coñecementos sobre este tema, ó considerar de difícil solución as situacións de malos tratos, debido entre outras as seguintes razóns:

- O considera-lo campo familiar como un espacio acoutado e inviolable no que os pais son os executores das normas e os únicos propietarios dos seus fillos.
- A falta de compromiso moral claro e de atención ampla á infancia por parte dalgúns profesionais.
- O pensamento de que as solucións aportadas ó problema non van ser tidas en conta ou serán aplicadas de forma pouco efectiva.
- A forma diferente que teñen os profesionais de entender este problema.

- As condicións sociais, educativas, culturais e ata políticas e económicas que en último termo están implicadas no maltrato e que o presentan como unha tarefa difícil de abordar e tediosa no seu proceso.

Co proxecto de “lei de protección xurídica do menor e da modificación parcial do Código Civil” -actualmente en trámite parlamentario- estase a poñer fin á exclusividade da atención familiar, estendéndose esta atención ó eido social. No artigo 2.1 do devandito proxecto de lei, dentro das **obrigas dos cidadáns e deber de reserva**, dise que “toda persoa que detecte unha situación de risco ou posible desamparo dun menor debe comunicárllelo á autoridade ou ós axentes máis próximos, sen prexuízo de prestarlle o auxilio inmediato que precise”. Seguidamente, no punto 2 do citado artigo, engádesse: “Calquera persoa que teña coñecemento de que un menor non está escolarizado ou non asiste ó centro escolar de forma habitual e sen xustificación, durante o período obrigatorio, poñerao en coñecemento das autoridades públicas competentes, que adoptarán as medidas necesarias para a súa escolarización”, solicitando a consabida reserva das autoridades e das persoas que, pola súa profesión ou función, coñezan o caso.

Por outra banda, o deber de atención inmediata ó menor ven sinalado no artigo 3 do mesmo texto legal, no que se manifesta que “as Autoridades e Servicios Públicos teñen a obriga de presta-la atención inmediata que precise calquera menor, de actuar, se corres-

ponde o caso ó seu ámbito de competencias ou de trasladalo ó órgano competente, e de poñelos feitos en coñecemento dos representantes legais do menor, ou cando sexa necesario, do Ministerio Fiscal”.

Así pois, cando quede aprobado o proxecto de lei, os posibles pretextos que se poidan alegar ante unha situación de risco para o neno, quedarán fóra de lugar. Requirirase, así, a calquera persoa e, máis aínda, a calquera profesional dos servicios públicos - entre eles, os mestres e mailos educadores - que traten de aclarar, na medida das súas posibilidades, os problemas dos nenos, mediante os mecanismos de protección e intervención xerados pola sociedade e as súas institucións, para mellora-la súa calidade de vida e o seu desenvolvemento integral.

A intervención dos educadores e mestres a través da escola nos casos de maltrato

A escola é a primeira institución social, fóra do contexto familiar, que se ocupa do desenvolvemento integral do neno. As escolas infantís acollen a maior parte da poboación onde se dan casos de malos tratos a nenos (menores de 3 anos).

Os educadores e mestres, polo seu contacto continuado cos nenos, son quizais os que poden levar un seguimento máis detallado da súa evolución, e facer unha avaliación das consecuencias que un determinado tipo de intervención lles pode traer.

Entre os referentes básicos para a detección de casos de maltrato, pódense citar dous principalmente. Por unha banda, está a observación do estado físico e do comportamento do neno, e por outra, a información da situación xeral da familia. A continuación imos desenvolver estes dous aspectos.

1. OBSERVACIÓN DO ESTADO FÍSICO E DO COMPORTAMENTO DO NENO

É fácil que o persoal educativo, ó traballar directamente co neno, observe e perciba nel, de forma case inmediata, calquera cambio físico ou emocional. Estes cambios poden indicar se o neno sofre ou non maltrato, e de que clase.

A continuación imos expoñer algúns dos efectos que se dan, segundo o tipo de maltrato:

Maltrato físico

Considérase maltrato físico calquera acción, non accidental, levada a cabo polos pais, ou persoas adultas achegadas ó neno, que provoque lesións ou enfermidade nel ou que poña en perigo a súa vida. Estes son os síntomas propios deste tipo de maltrato:

- Mazaduras no rostro, labios, lombo, nádegas, torso ou coxas, con formas anormais, apuntando en diferentes direccións, con mostras do obxecto que as produciu. A localización no tempo sitúase, principalmente, tras un período de ausencia, fin de semana ou vacacións escolares.

- Queimaduras de cigarros de forma alongada que cobren toda a superficie da planta dos pés ou das palmas das mans, o lombo ou as nádegas, ou queimaduras feitas con líquidos ferventes en xenitais.

- Fracturas no cranio, nariz, ou queixadas; en espiral, nos ósos longos (brazos e pernas). Estas están en diferentes fases de cicatrización. Normalmente aparecen fracturas múltiples e os membros doen ou están inchados. Poden ser indicio de maltrato as fracturas producidas en menores de dous anos.

- Feridas ou raspaduras na boca, labios, enxivas, ollos, xenitais externos ou na parte posterior dos brazos, pernas, torso, etc.

- Lesións abdominais, con inchazón, dor localizada, e vómitos constantes.

- Sinais de trabadas humanas.

En canto ós indicadores emocionais ou comportamentais, poderanse apreciar no neno maltratado fisicamente os seguintes síntomas:

- Amósase cauteloso no contacto cos adultos. Na escola, o neno non maltratado acepta a proximidade física dos cuidadores e mestres, mentres que o neno maltratado a evita, retrocedendo ás veces ante a presenza daqueles.

- É cismeiro cando os demais nenos choran.

- Exhibe conductas extremas (agresividade ou rexeitamento extremos) que non son axeitadas para o seu comportamento evolutivo.

- Parece ter medo de seus pais, de ir á casa, ou chora cando se ten que ir da escola.

Abandono físico ou negligencia

É aquela situación temporal ou permanente na que se desatenden as necesidades físicas básicas do neno por parte dos seus pais ou cuidadores (alimentación, hixiene, protección e vixilancia ante as situacións potencialmente perigosas, e/ou cuidados médicos). Entre as manifestacións no neno dos devanditos abandono físico ou negligencia podemos cita-las seguintes:

- Este está constantemente sucio, con escasa hixiene, famento ou inapropiadamente vestido.

- Maníféstase canso e con apatía permanente.

- Ten problemas físicos, necesidades médicas non atendidas ou está sen face-las revisións médicas.

- Pide ou rouba constantemente comida.

No que se refire ó comportamento, hai que destacar nestes rapaces as seguintes actuacións:

- A súa colaboración en accións de tipo delictivo (vandalismo, prostitución, drogadicción, etc.).

- A falta de asistencia á clase, por quedárense durmidos.

- A adiantada chegada á escola, e a marcha tardía.

- A afirmación de que non os coída ninguén.

Abuso sexual

Isto fai referencia a calquera contacto sexual entre un menor de 18 anos e un familiar ou achegado, que abusa desde a súa posición de autoridade. Dáse principalmente coas nenas, en actos de violación ou de chantaxe emocional.

Algúns dos comportamentos que manifestan os nenos dos que se abusa sexualmente son estes:

- Son reservados e rexeitantes, e teñen fantasías e conductas infantís, que non poden facer crer que son atrasados.

- Manteñen escasas relacións cos compañeiros.

- Cando teñen que facer actividades nas que se require cambio de vestimenta (ximnasia, por exemplo) non queiren cambiarse onda os demais, ou poñen impedimentos á hora de realiza-las actividades físicas.

- Cometén accións delictivas, co fin de chama-la atención; ou fúganse, sobre todo se son adolescentes.

- Parecen ter coñecementos sexuais impropios da súa idade, ou demasiado complexos.

- Din que foron atacados polo seu pai ou por un mestre.

Maltrato emocional

No maltrato emocional hai cara ó neno, por parte dos seus coidadores, unha actitude de hostilidade crónica en forma de insulto, escarnio, desprezo, crítica ou ameaza de abandono, e un constante bloqueo das iniciativas de interacción con outros nenos (encerro no fogar).

As características físicas que definen este maltrato son:

- “Ananismo psicosocial”: Trátase dunha síndrome que consiste nun atraso do crecemento por privación afectiva. Estes nenos teñen unha estatura baixa e membros inferiores curtos, e cranio e cara maiores cós que lles correspondería ter pola súa idade. Son delgados e están desnutridos; teñen os cabelos fráxiles e placas de alopecia visibles, e a pel fría e lixugada.

- Perturbacións na adquisición da linguaxe.

Entre os indicadores comportamentais hai que sinalar:

- Perturbacións nos ritmos de sono, problemas coa comida. En nenos maiores, problemas de enurese e presenza de hábitos máis infantís: chupa-lo dedo, trabar ou abanearse continuamente.

- Inhibición no xogo.

- Atrasos no desenvolvemento emocional ou intelectual.

2.- INFORMACIÓN SOBRE O COMPORTAMENTO E ACTITUDE DOS PAIS

A obtención de información sobre a actitude e comportamento dos pais ou titores cos seus fillos ou tutelados, farase a través de entrevistas e contactos habituais que o persoal da escola manterá con eles. Estas conversas cos pais e cos titores, e a observación do seu comportamento durante as mesmas, pode proporcionar unha visión do que opinan do seu fillo ou tutelado, e de como o tratan.

En xeral, pódese sospeita-la existencia dalgún tipo de maltrato se os pais ou os titores adoptan algunha das seguintes actitudes:

Maltrato físico

- Un dos proxenitores ou titores menciónase a si mesmo como obxecto de maltrato na súa infancia.

- Ante as faltas cometidas polo neno, imponse unha disciplina severa e inapropiada para a súa idade.

- Non dá ningunha explicación sobre as lesións do neno, ou estas son ilóxicas, non convincentes ou contradictorias.

- Parece non preocuparse polo neno.

- Considera o neno dun xeito significativamente negativo (ex.: malo, perverso, un monstro, etc.)

- Ten unha personalidade psicópata ou psicótica.

- É alcohólico.

- Intenta ocultar-la lesión do neno ou protexe-la identidade do responsable desta.

Abandono físico

- Un dos proxenitores ou titores leva o neno moi cedo á escola e recólleo moi tarde.

- Abusa de drogas e/ou alcohol.

- Presenta a vida no fogar como caótica.

- Amosa unha apatía ou nulidade evidente.

- Afirma que o neno está enfermo mentalmente ou ten un baixo nivel intelectual.

- Mantén que o seu fillo ou tutelado está afectado por unha enfermidade crónica.

- Ponse el mesmo como exemplo de negligencia na súa infancia.

Abuso sexual

- O proxenitor ou titor é extremadamente protector e celoso da nena

- Sufriu abuso sexual na súa infancia

- Está frecuentemente fóra do fogar.

Maltrato emocional

- A conducta dos nenos emocionalmente maltratados e emocionalmente perturbados é similar. Sen embargo, pódese distinguir na conducta dos pais as seguintes características: os pais dos nenos emocionalmente perturbados recoñecen, xeralmente, o problema e están preocupados por el e polo benestar do fillo; os pais dun neno emocionalmente maltratado, con frecuencia culpan a este do problema ou ignoran a súa existencia, rexeitando tódolos ofrecementos de axuda.

- Amosan desinterese polo neno ou culpáno e despréciano.

- Son pais fríos ou rexeitantes.

- Negan o amor.

- Non lle dan igual trato ó neno cós seus irmáns.

- Lévano cedo a escola e recólleno tarde.

- Non acoden ás citas dos mestres ou rexeitan comenta-los problemas que o neno pode estar tendo na escola.

INVESTIGACIÓN, OU DERIVACIÓN Ó SERVICIO DO MENOR, DOS CASOS DETECTADOS NA ESCOLA

Áparte da recollida de información sobre a familia a través da entrevista cos pais, pódese precisar tamén doutra información acerca da situación familiar que complementa a das entrevistas. Entre outros, teránse en conta os seguintes aspectos:

- A existencia de problemas económicos, materiais, emocionais, illamento social, etc. Deste xeito os coidadores e mestres están en boa posición para estimar:

- Se existe ou non problema de maltrato ou doutra natureza.

- Se é crónico ou temporal.

- Se se pode tratar na escola ou necesita da intervención doutros servicios.

Cando se queira ter un coñecemento máis exhaustivo da situación dos familiares e constata-los indicios

de malos tratos, os profesionais das escolas poden actuar de dous xeitos: ben sexa chamando á familia directamente para unha entrevista persoal, ben sexa dándolle-los datos obtidos ós Servicios de Protección á Infancia, representados na Comunidade Autónoma de Galicia polo Servicio do Menor das Delegacións Provinciais da Consellería de Familia, Muller e Xuventude. Estes son os que verdadeiramente deben levar adiante a investigación.

No caso de que sexa o persoal da escola o que leve a cabo a entrevista, para profundizar nun caso no que poida haber indicios de malos tratos, desenvolveranse as seguintes actuacións, que presentamos esquemáticamente.

A. Que facer

- A entrevista farase en privado, asumindo o persoal docente a actitude de non vulgar, nin tratar de coaccionar ou ameazar.
- Tratarase de leva-la conversa nun ton directo, honesto e profesional.
- Esixirase a máxima sinceridade por parte dos pais, ó te-la conversa un carácter confidencial.
- Contarase co apoio da escola na toma de decisións.

B. Que non facer

- Non manifestar horror, cólera ou desaprobación ante os pais, o neno ou a situación.
- Non intentar proba-la existencia de maltrato ou abandono con acusacións ou esixencias.
- Non aludir a aspectos familiares non relacionados coa situación específica.
- Non botarlle a culpa ós pais do neno.
- Non indagar calquera incidente; isto é labor dos profesionais.

Cando a decisión sexa a de denuncia-lo caso ó Servicio do Menor, proporcionaránselle, en primeira instancia, os datos seguintes:

- Nome, idade e enderezo do neno.
- Nome, idade e enderezo dos pais.
- Nome, enderezo e relación coa familia da persoa que informa do caso.
- Indicadores físicos observados.
- Indicadores comportamentais observados.
- Outros indicadores observados/coñecidos.

En caso de situacións de urxencia, débese contactar inmediatamente co Servizo do Menor, que é quen decidirá se o neno ten que ser sacado do fogar ou se o hai que poñer baixo tutela automática. Se non se puidese contactar con este servizo por non ser día laborable ou porque a situación tivese lugar pola tarde, hai a posibilidade de porse en contacto co teléfono do menor (900-44 42 22)

Se as condicións non permiten o contacto directo inmediato, débese acudir rapidamente ó Xulgado de Garda ou ó Fiscal.

PAPEL DOS ENSEÑANTES NOS PROCESOS DE INVESTIGACIÓN E INTERVENCIÓN

O persoal dos centros de educación pode tomar parte tanto na investigación dos casos detectados na escola como seguir colaborando nos que xa foron denunciados ante o Servizo do Menor. A colaboración con este servizo pódese levar a cabo coas seguintes actuacións:

- Axudar a conseguirla información necesaria.
- Poñer a disposición do persoal do Servizo do Menor tódolos servizos que o centro poida ofertar, como por exemplo: o servizo de recuperación da linguaxe, do comportamento, etc.; o apoio, tanto emocional coma educativo ós pais (emprego de estratexias disciplinares, desenvolvemento evolutivo de habilidades sociais, cultura xeral, etc.); o apoio financeiro ás familias

(servizos de comedor e transporte, asistencia sanitaria, etc.).

- Procurar que o ambiente da escola potencie e desenvolva áreas xeralmente deficitarias en estes nenos (autoestima, habilidades sociais, etc.)
- Cubrir, na medida do posible, os déficit afectivos e físicos que presentan estes nenos.

CONCLUSIÓN

Trala Declaración dos Dereitos do Home polas Nacións Unidas, en 1948, algúns creron na necesidade de proclamar unha declaración internacional dos dereitos do neno. Sen embargo, houbo unha forte oposición por parte doutros sectores que pensaban que esta era innecesaria, debido a que tanto os dereitos dos nenos coma os dos homes estaban recollidos na Declaración do 48.

A polémica rematou cando se deu por sentado, tras moitas discusións e deliberacións, que aínda que os nenos podían esixir, en determinadas ocasións, os seus propios dereitos, noutros casos os nenos quedaban supeditados a que foran outros axentes os que reclamasen por eles.

Os nenos son, en moitas ocasións, vítimas propiciatorias e indefensas ante os malos tratos dos adultos, á vez que non poden reclamar os seus dereitos e denuncialos. Isto débemos facer partícipes e solidarios coa reclamación da defensa dos dereitos tanto

daqueles que non se poden valer por si mesmos, coma daqueles que non son capaces de facelo operativamente, sexa por descoñece-los seus dereitos, sexa por non saberen a quen dirixirse.

Segundo datos aportados por un estudio dos expedientes dos Servicios de Protección de Menores de Galicia correspondentes ós anos 1993-94, feito pola Area de Psicoloxía Evolutiva da Universidade de Sevilla, dos 4267 expedientes revisados detectáronse 520 abertos por malos tratos.

Este estudio recolle como formas de maltrato, ademais das expostas neste artigo como as propiamente detectables desde a área escolar, as de:

Mendicidade

Cando se utiliza o neno de forma habitual ou esporádica para mendigar,

ou ben cando este exerce a mendicidade por iniciativa propia.

Corrupción

Cando as condutas dos adultos promoven no neno actuacións antisociais ou desviadas, particularmente nas áreas de agresividade, apropiación indebida, sexualidade e tráfico ou consumo de drogas.

Explotación laboral

Cando se lle asigna ó neno, con carácter obrigatorio, a realización de traballos (sexan domésticos ou non) que exceden os límites do habitual, e que deberían ser realizados por adulto-se, e que interfieren de xeito claro nas actividades e necesidades escolares do neno.

	FRECUENCIA	%
Maltrato físico	145	27,5
Neglixencia	387	73,4
Abuso sexual	24	4,6
Maltrato emocional	165	31,1
Mendicidade	38	7,2
Corrupción	8	1,5
Explotacións L.	15	2,8
Prenatal	7	1,3
Total de casos	789	
Total de expedientes	520	

	FRECUENCIA	%
Con 1 tipoloxía	307	59,6
Con 2 tipoloxías	166	31,5
Con 3 tipoloxías	41	7,8
Con 4 tipoloxías	3	0,6
Con 4 tipoloxías	3	0,6
Total	520	100

Cadro 3

Maltrato prenatal

O bebé recién nacido presenta alteracións (crecemento anormal, patróns neurolóxicos anómalos, síntomas de dependencia física a substancias) imputables ó consumo de drogas, alcohol ou á falta de cuidados durante o embarazo da nai.

Os datos cuantitativos aportados pola investigación foron, segundo a tipoloxía dos casos detectados, os do cadro 2.

Segundo o número de tipoloxías presentadas polos nenos maltratados, os datos foron os que aparecen no cadro 3.

Así pois, este tema, aínda que é obxecto de estudo desde hai unhas décadas, necesita da colaboración de todos, principalmente dos profesionais docentes, que son quen máis directamente e de cotío poden observa-los

casos de malos tratos. Esta é, por tanto, unha conclusión que quere deixar aberta a porta ós profesionais para denuncia-los malos tratos inflixidos ós nenos, e para actuar ante este feito.

BIBLIOGRAFÍA

- Belski, J. (1980): "Child maltreatment, An ecological integration", *American Psychologist*, 35, 320-335.
- Kempe, C. H., e R. S Kempe (1979): *Niños maltratados*, edit. Morata, Madrid.
- Kempe, C.H., e outros (1962): "The battered child syndrome", *Journal of American Medical Association*, 181, 17-24.
- Pául Ochoterena, J. de (Comp) (1987): "El maltrato y el abandono infantil": *Identificación y factores de riesgo*, Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Victoria-Gasteiz.
- Wasserman, G. A., e outros (1983): "Going beyond abuse: maladaptive, patterns of interaction in abusing mother-infant pairs", *Journal of American Academy of Child Psychiatry*, 22, 245-252.